

PURCHASE PROFESSIONAL COMPETENCE AT THE STUDENTS OF MACHINE-BUILDING SPECIALITIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In clause the approaches to interpretation of concept " informatical competence " in the psychologist-pedagogical literature are considered. Are analysed and the theoretical aspects of formation информатической of competence as by a component of professionalism of the future expert of machine-building branch are removed.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2010

УДК 378:37. 048. 4
ББК 74. 58

*Л. В. Куцак,
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Провідним показником готовності до професійної діяльності на сьогоднішній день є професійна компетентність – інтеграційна характеристика ділових і особистих якостей фахівця, що відображає не лише рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але і соціально-етичну позицію особи [3, с. 56].

Формування професійної компетентності вчителя трудового навчання розглядається, сьогодні, як невід’ємна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому. Основна мета якої передбачає підготовку технічно і технологічно освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок технічного характеру та формування основних компонентів інформаційної культури [10, с. 12].

У зв’язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, формування яких йде впродовж усього навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми формування професійної компетенції присвячені праці К. Арановської, Н. Боритко, Е. Бондаревської, В. Зайцева, В. Монахова, А. Саранова, Е. Шиянова та ін., у яких розглянуто теоретико-методологічні основи формування професійної компетентності майбутнього фахівця освітньої галузі.

У сучасних педагогічних дослідженнях В. Андрущенко, І. Беха, Р. Гуревича, І. Зязюна, І. Козловської, Н. Ничкало, В. Сидоренка, О. Сухомлинської та ін. розглядаються та аналізуються особливості компетентності майбутнього вчителя як особистісного феномену та його складників.

Мета даної статті висвітлити деякі підходи, сутність та особливості формування професійної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання в умовах професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Компетенція в перекладі з латинського *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями й досвідом. *Competent* (франц.) – компетентний, правоспроможний. *Competent* (лат.) – відповідний, здібний. *Competere* – вимагати, відповідати, бути придатним. *Competence* (англ.) – здібність (компетенція) [8, с. 148]. Компетентна у певній області людина має відповідні знання і здібності, які дозволяють їй обґрунтовано судити про цю область і ефективно в ній діяти.

Для розподілу загального й індивідуального потрібно відрізнити поняття «компетенція» і «компетентність», які часто використовуються як синоніми:

Компетенція – включає сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відповідно до певного кола предметів і процесів, і необхідні для якісної продуктивної діяльності відносно до них [12, с. 66].

Компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особистісне відношення до неї і до предмету діяльності [12, с. 66].

У подальшому, там де це можливо й необхідно, ми будемо намагатися розділяти дані поняття, маючи на увазі під компетенцією деяку відчужену, наперед задану вимогу до освітньої підготовки майбутнього вчителя, а під компетентністю – особисті якості (характеристику).

На думку Л. Фішмана, під компетентністю слід розуміти не лише знання та вміння в тій чи іншій галузі, навіть не сукупність окремих процедур діяльності, а здібності, які дозволяють людині здійснювати роботу в цілому [11, с. 117].

Поняття «компетентність», на думку Н. Мойсеюк, означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [9, с. 146].

Проблема визначення професійної компетентності вчителя стала об'єктом суперечки і розбіжностей між психологами, педагогами, фізіологами, фахівцями-практиками, і ще досі немає єдиного підходу до визначення поняття «Професійна компетентність вчителя».

На думку В. Адольфа, «професійна компетентність – складна освіта, що включає комплекс знань, умінь, властивостей та якостей особистості, які забезпечують варіативність, оптимальність і ефективність побудови навчально-виховного процесу» [1, с. 68].

А. Акімова трактує професійну компетентність вчителя як суму знань, умінь, навичок, засвоєних суб'єктом в ході навчання – у вузькому сенсі слова, і як рівень успішності взаємодії з довкіллям – у широкому [2, с. 56].

В. Крічевський наводить основні ознаки поняття компетентності: наявність знань для успішної діяльності, розуміння значення цих знань для практики; набір операційних умінь; володіння алгоритмами вирішення трудових завдань [6, с. 43].

Як основні елементи педагогічної компетентності Н. Кузьміна виділяє наступні [7, с. 96]:

- спеціальна компетентність в області дисципліни, що викладається;
- методична компетентність в області засобів формування знань, умінь і навичок в майбутніх вчителів;
- психолого-педагогічна компетентність в числі мотивів, здібностей, спрямованості майбутніх вчителів;
- рефлексія педагогічної діяльності або аутопсихологічна компетентність.

У професійній освіті прийнято виділяти ключові компетенції, що характеризують універсальність підготовки, соціально-професійну мобільність і готовність фахівців успішно адаптуватися до вирішення професійних ситуацій в умовах інформаційного суспільства.

Під ключовими компетенціями розуміють міжкультурні і міжгалузеві знання, уміння і здібності, властивості (якості) особи, необхідні для адаптації і продуктивної діяльності [4, с. 153]. Для вчителів трудового навчання поряд з ключовими існують спеціальні компетенції, ми вважаємо за доцільне розглядати професійну компетентність вчителя як єдність ключових і спеціальних компетенцій.

При цьому ключові компетенції вчителя технологій відображають культуру педагога і підрозділяються на: професійно-педагогічні, соціально-

мотиваційні, інформаційні, комунікативні, креативні. Спеціальні компетенції інтегрують в собі знання предмету навчання (в даному випадку технології) і методики його викладання, підрозділяються на: цільові, змістовні, проектні, рефлексивні, моніторингові. компетентності вчителя трудового навчання (рис. 1).

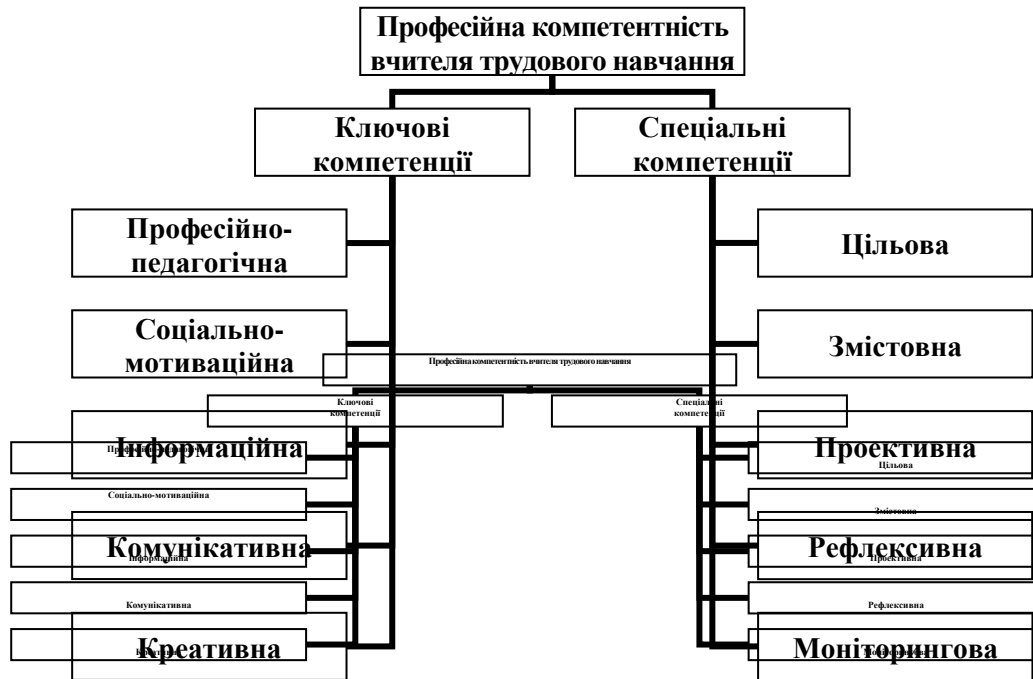

Рис. 1. Складові професійної компетентності вчителя трудового навчання.

Зупинимося на кожній з професійних компетенцій детальніше.

1. Професійно-педагогічна компетенція – фундамент педагогічної компетентності, вона характеризує інтеграційну єдність природничо-наукових, гуманітарно-соціально-економічних та психолого-педагогічних знань і умінь, що дозволяють вчителю аналізувати навчальний матеріал, педагогічні ситуації, вибирати способи взаємодії, форми і методи подання матеріалу.

2. Соціально-мотиваційна компетенція є показником усвідомлення соціальної значущості професії вчителя, здатність узяти на себе відповідальність за запропоновані нові методичні підходи та їх реалізацію, прояв зв'язаності особистих інтересів з потребами конкретного учня, навчального закладу, суспільства. Вона характеризує етичну культуру, ідеали, духовні цінності.

3. Інформаційна компетенція майбутнього вчителя трудового навчання передбачає володіння студентом спеціальними вміннями одержувати, опрацьовувати і використовувати необхідну інформацію в процесі професійної діяльності. Особливе місце займає оволодіння новими інформаційними технологіями, направленими на досягнення цілей інформатизації освіти шляхом використання комплексу функціонально-залежних педагогічних, інформаційних, методологічних, психофізіологічних і ергономічних засобів і методик.

4. Комунікативна компетенція характеризує особливості комунікативної діяльності вчителя, специфіку його взаємодії з адміністрацією навчального закладу, колегами по роботі. Акцент ставиться на взаємозв'язку комунікативності з ефективністю педагогічної діяльності, направленої на досягнення навчальних цілей.

5. Креативна компетенція – навички до творчого вдосконалення. Творчий підхід у реалізації педагогічної діяльності є найважливішою об'єктивною характеристикою діяльності вчителя. Це обумовлено тим, що різноманіття педагогічних ситуацій, їх неоднозначність потребують варіативних підходів до аналізу і вирішення професійних завдань.

6. Цільова компетенція вчителя трудового навчання передбачає вміння ставити і реалізовувати освітні цілі різного рівня і спрямованості: навчальні, виховні, розвиваючі; поточні й перспективні; реальні й ідеальні; глобальні й приватні. Усвідомлення мети – перший крок до реалізації професійних завдань.

7. Змістова компетенція характеризує знання вчителем навчального предмету, вміння творчо працювати з навчальною програмою, розробляти робочу програму, що відображає специфіку регіону, навчального закладу, а також можливостей свого методичного потенціалу, інформаційного, технічного забезпечення і, звичайно, рівень підготовленості майбутніх вчителів.

8. Проектна компетенція включає вміння вчителя передбачати результати своєї діяльності, визначати послідовність своїх дій для досягнення мети, тобто зводити воедино свої педагогічну стратегію і тактику. У роботі вчителя трудового навчання набули поширення два види проектування: педагогічне (проектування конкретних предметів або системи занять з трудового навчання і об'єднані в один блок або розділ) і техніко-технологічне (проектування матеріальних об'єктів або послуг).

9. Рефлексивна компетенція пов'язана з вмінням вчителя оцінити свою працю в цілому, прослідкувати суттєвий зв'язок між завданнями, цілями, способами, засобами, умовами та результатами своєї педагогічної діяльності. Досвід вчителя буде джерелом методичного зростання тоді

коли вчитель виступає об'єктом структурованого аналізу: невідрефлексована практика не дає результатів, а з часом призводить до професійної деградації вчителя.

10. Моніторингова компетенція вчителя трудового навчання характеризує уміння вчителя відстежувати процес навчання і співвідносити реально одержані результати із запланованими, тобто забезпечити якість освіти. Педагогічна діагностика – складова частина моніторингу, вона включає контроль, перевірку, оцінку, накопичення статистичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, прогнозування результатів.

Відповідно до загальноприйнятих рівнів освоєння і реалізації в професійній діяльності знань, умінь і професійно-особистих якостей (осмислення, репродуктивність, вживання в нестандартних ситуаціях, вживання на авторських концептуальних основах) нами виділено 4 рівні сформованості професійної компетентності вчителя трудового навчання: понятійно-сутнісний, практико-діяльнісний, світоглядний, концептуальний.

Понятійно-сутнісний рівень пов'язаний з усвідомленням майбутнім вчителем соціально-економічних, навчальних вимог, які пред'являє суспільство до діяльності вчителя трудового навчання.

Практико-діяльнісний рівень передбачає оволодіння сукупністю знань, умінь і особистих якостей, що забезпечують уміння розробляти і використовувати навчально-методичну документацію, вирішувати типові професійні завдання і виконувати види діяльності, характерні для вчителя трудового навчання.

Світоглядний рівень пов'язаний з наявністю професійного досвіду, творчого потенціалу і світоглядних ідей, що забезпечують готовність до професійного самовдосконалення і підвищення ефективності викладання трудового навчання.

Концептуальний рівень передбачає наявність глибоких і системних методологічних знань, сукупність яких забезпечує створення авторської концепції технологічної освіти і професійного саморозвитку.

Цілі й завдання вищої професійної освіти висувують перед викладачем ВНЗ завдання, максимально реалізувати зміст, умови та способи діяльності вчителів до професійної дійсності. Інтеграція освітнього процесу і майбутньої професійної діяльності потребує цілеспрямовано, всіма елементами освітнього процесу, задавати систему переходів від навчальної до професійної діяльності [5, с. 55].

Нині саме компетентнісний підхід є тим пріоритетним напрямом, який орієнтує на цілі-вектори освіти: навчання, самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності.

Виходячи з сучасних вимог можна визначити основні шляхи розвитку

професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання:

1. робота в методичних об'єднаннях, творчих групах;
2. дослідницька діяльність;
3. інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій;
4. різні форми педагогічної підтримки;
5. активна участь у педагогічних конкурсах;
6. трансляція власного педагогічного досвіду;
7. використання інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

Жоден з перерахованих способів не буде ефективним, якщо педагог сам не усвідомлює необхідності підвищення власної професійної компетентності. Як показують наші дослідження існує необхідність мотивації і створення сприятливих умов для педагогічного зростання. Необхідно створити умови, в яких майбутній вчитель буде самостійно усвідомлювати необхідність підвищення рівня власних професійних якостей. Аналіз власного педагогічного досвіду активізує професійний саморозвиток педагога, внаслідок чого розвиваються навички дослідницької діяльності, які потім інтегруються у педагогічну діяльність. Педагог має бути залучений в процес управління розвитком школи, що сприяє розвитку його професіоналізму.

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння і модернізації професійного досвіду, який веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду, що передбачає безперервний розвиток і самовдосконалення.

Наш досвід показує, що впровадження компетентнісного підходу при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання дозволяє не лише застосовувати вихідні знання та вміння, але й формує здатність до практичної діяльності в конкретних професійних ситуаціях, творче вирішення професійних проблем, а також дозволяє легко орієнтуватися в професійному середовищі та володіти культурою праці. Забезпечує високий рівень підготовки та адаптацію фахівців для реалізації творчих задумів у навчально-виробничому процесі.

Висновок. Безумовно, перераховані підходи не вичерпують всього різноманіття варіантів формування змістовних і структурних компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання. Ми розглянули деякі підходи, які використовуються для визначення сутності цього педагогічного явища. Крім того, це лише один аспект проблеми підготовки компетентного спеціаліста в практиці професійної педагогічної освіти, цілісний розгляд чого передбачає вивчення підходів до визначення цілей, відбору змісту, організації навчального процесу, відбору освітніх технологій, оцінці результатів.

Проте, вже зараз ми можемо допускати, що саме в результаті формування професійної компетентності в контексті вище окреслених підходів педагог буде здатний забезпечити позитивні та високоефективні результати в навчанні, вихованні та розвитку учнів.

Список літератури: 1. *Адольф В.А.* Профессиональная компетентность современного учителя / В.А. Адольф // [монографія] / Краснояр. гос. ун-т. Красноярск, 1998. – С. 118. 2. *Акимова А.П.* О характере профессиональных умений в деятельности педагогов-мастеров / Акимова А.П. // В кн.: Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. Вып. 1. – Ленинград, 1973. – С. 150. 3. *Батишева С.Я.* Енциклопедія професійної освіти. У 3-х тт. / Под ред. Батишева С.Я. – М.: АПО. – 1999. – Т.2, – С. 383. 4. *Жуков Г.Н.* Основы общей и профессиональной педагогики: учебное пособие / Г. Н. Жуков, П. Г. Матросов, С. Л. Каплан / Под общей ред. проф. Г. П. Скамницкой. – М.: Гардарики, 2005. – 382 с. 5. *Коберник О.* Розробка творчих проєктів на уроках технічної праці / О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. - №1. – С. 41-45. 6. *Кричевский В.Ю.* Профессиограмма директора школы- Проблемы повышения квалификации руководителей школ / В.Ю. Кричевский // М. Педагогика, 1987. – С. 67 7. *Кузьмина Н.В.* Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина // М., 1990. – С. 143. 8. *Мартиняк Т.П.* Російсько-український словник іншомовних слів/ Уклад. Т.П. Мартиняк; За ред. проф. А.П. Ярещенка. – Х.: Прапор, 1999. – 392 с. 9. *Мойсеюк Н.Є.* Педагогіка. Навчальний посібник. 4-е видання, доповнене / Н.Є. Мойсеюк // 2003. – 615 с. 10. *Ничкало Н.Г.* Філософія сучасної освіти / Н.Г. Ничкало // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 49-57. 11. *Фишман Л.И.* Модели образовательного менеджмента: обзорный анализ / Л.И. Фишман // Школьные технологии. – 1999. – №1-2. – С. 112-120. 12. *Хуторской А.В.* Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения. Сборник научных трудов / А.В. Хуторской // – М.: ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65-79.

Л.В. Куцак

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Автором розглянуті особливості формування професійної компетентності в умовах професійної підготовки.

У статті проаналізовані і розкриті основні складові професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання (технологій), характерні для здійснення навчально-виробничої діяльності.

Л.В. Куцак

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО
ОБУЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**

Автором рассмотрены особенности формирования профессиональной компетентности в условиях профессиональной подготовки.

В статье проанализированы и раскрыты основные составляющие профессиональной компетентности будущего учителя трудового обучения (технологий), характерные для осуществления учебно-производственной деятельности.

L.V. Kutsak

**FEATURES OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF
FUTURE TEACHERS OF LABOUR STUDIES IN THE CONDITIONS OF
PROFESSIONAL PREPARATION**

Features of forming of professional competence in the conditions of professional preparation are considered by the author.

The basic constituents of professional competence of future teacher of labour studies (technologies), which are characteristic for realization educational-production to activity are exposed and analysed in the article.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2010

УДК 37.03:37 (091)

*К.Ф. Нор,
Миколаїв, Україна*

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ**